

Oók die fabriekshal bouw je voor God

Vader Leo van der Laan (derde van links, zittend) temidden van zijn zonen. Links van hem Nico, de benedictijn.

Foto: Familie Van der Laan

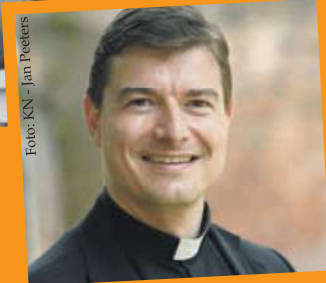

Foto: KN - Jan Peeters

Bestaat er zoiets als katholieke architectuur als het niet om kerkgebouwen gaat? Jazeker, schrijft Michel Remery in zijn boek over vier architecten uit het katholieke gezin Van der Laan.

Jan Peeters

“Een priester die een vierhonderd pagina’s tellend boek schrijft over architectuur: die heeft tijd te veel!” Michel Remery (45) schiet in de lach bij de openingszin van het interview. Hij snapt ook wel dat mensen die indruk zouden kunnen krijgen. “Het is een voortzetting van mijn proefschrift uit 2008 over liturgie en architectuur. Het materiaal daarvan heb ik toen gebruikt voor een boek over Dom Hans van der Laan, de benedictijner monnik en architect, getiteld *Mystery and Matter*. Daarbij ontdekte ik ook meer over zijn familie. Bij de presentatie ervan in Leiden, ik was daar toen kapelaan, vroegen parochianen mij een toegankelijker boekje te schrijven.”

Vier architecten

Maar daar kwam nog iets bij. Dom Van der Laan was niet de enige architect van zijn familie. Zijn vader Leo (1864-1942), aannemer en schrijnwerker, ontwikkelde

zichzelf als architect en zijn zonen Jan (1896-1966), Hans (1904-1991) en Nico (1908-1986) traden in zijn voetsporen. Ze zouden talloze gebouwen en verbouwingen ontwerpen in Leiden en wijde omgeving. “Het gezin Van der Laan, met elf kinderen, telde vier architecten die ieder een eigen bijdrage hebben geleverd aan de Nederlandse architectuur. Ze werkten in tweetallen. Hans en Nico werkten nauw samen en vader Leo heeft met zijn oudste zoon Jan in Leiden veel gebouwd.

Een hobby in stilte

Remery, die voor zijn priesteropleiding werkte als bouwkundige, dook in zijn vakanties verschillende archieven in. “Ik ontdekte opnieuw zoveel interessants dat het teveel was voor het eenvoudige boekje waar de parochianen om hadden gevraagd. Om toch aan mijn belofte te voldoen heb ik vorig jaar een wandelgidsje gepubliceerd met daarin 25 van de belangrijkste bouwwerken die de Van der Laans in Leiden hebben ontworpen, *Wandelend Leiden ontdekken met vier architecten*

Van der Laan. Het werk voor dit nieuwe boek heeft lang stil gelegen doordat ik voor de Europese bisschoppen aan de slag ging. Heel af en toe kon ik er wat aan werken en zo is het uiteindelijk een boek geworden. Dus op de vraag of ik tijd teveel heb: nee. Zie het als een hobby, waar ik af en toe in stilte aan kan werken en die even niets met mijn dagelijks werk te maken heeft. Tegelijk hebben deze vier mensen iets te vertellen over wat katholieke architectuur is.”

Gelijkwaardige aandacht

Het boek is “is een beetje uitgebreider geworden dan de bedoeling was”, omdat er zoveel “leuks en interessants” te vertellen is, zegt hij. “Vooral vader en zoon hebben veel objecten nagelaten: zo’n zeshonderd gebouwen. Ik heb er voor het boek maar een aantal kunnen kiezen om in detail te beschrijven. In het wandelboekje komen enkele gebouwen wat ruimer aan bod.” Het vorige week gepresenteerde boek is niet ingewikkeld, “maar je moet er even voor gaan zitten”.

“Het gaat niet alleen over gebouwen, maar legt vooral ook verbanden. Om die te laten zien moet je het hele verhaal vertellen. Het onderzoek dat ik eerder had gedaan naar Dom Hans van der Laan is nu ingebed in de bredere context van waar hij vandaan komt. Hij claimde weliswaar dat hij alles zelf moest ontdekken, maar ik geloof dat zijn jeugd in Leiden juist een heel sterke invloed op hem gehad heeft, ook door wat zijn vader en broers deden. Hij is dat niet gaan kopiëren, maar het heeft hem geholpen op zijn zoektocht naar wat ware architectuur is. In het boek krijgen ze alle vier gelijkwaardige aandacht.”

Katholieken én architecten

Katholieke architectuur beperkt zich volgens de Van der Laans niet tot kerkelijke architectuur, stelt Remery. “Zij waren katholieken én architecten. Wat zij bouwden, was katholieke architectuur. Zo zeiden ze het niet, want het was voor hun vanzelfsprekend: alles wat je bouwt, bouw je voor God. Of dat nu een woonhuis is, een kerk of een fabriekshal. Je kunt God eren door de schoonheid van je gebouw. Bij een kerk moet je hier nog meer aandacht aan geven en zorgen dat het gebouw ten dienste van de liturgie staat.” Aan een kerk worden betrekkelijk weinig functionele eisen gesteld. “Er hoeven geen machines of vrachtwagens in te kunnen. Het is eigenlijk niet meer dan een beschutting om samen de liturgie te kunnen vieren. Dus kun je je helemaal concentreren op de schoonheid van het gebouw. Katholieke architectuur was voor hen niet allereerst het bouwen van kerken, maar het bouwen op zich. Vandaar de titel van het boek: *Katholieke architectuur in de twintigste eeuw*. Het waren vier overtuigd katholieke architecten die van alles gebouwd hebben, waaronder kerken. En wat dat laatste betreft, ben ik ervan overtuigd dat een katholieke architect – iemand die weet, begrijpt en

Het voormalige Vroom & Dreesmannpand aan de Aalmarkt in Leiden uit 1933, ontworpen door Leo en Jan van der Laan. Het kreeg een toren-tje, zoals in die tijd gebruikelijk was voor belangrijk geachte gebouwen.

Foto: KN - Jan Peeters

beléeft wat er in een kerkgebouw gebeurt, die de liturgie als gelovige kent – beter in staat is om een kerk te bouwen dan iemand die dat niet heeft. Ik denk dat je de input van iemand nodig hebt die dat dagelijks beleeft. De Van der Laans wilden hun persoonlijke geloofsbeleving ook in hun architectuur leggen.”

Versieringen waren belangrijk

Als voorbeeld pakt Remery een ontwerp voor een fabriekshal in Vlaardingen door Leo en Jan. “Dit zijn niet zomaar vier muren met een dak erop. Er is duidelijk aandacht aan besteed, zoals in die tijd niet ongebruikelijk was voor fabriekshallen. Dit is heel duidelijk architectuur. Je ziet bijvoorbeeld dat er gespeeld wordt met versieringen in de gevel. Die waren heel belangrijk. Ze worden er niet opgeplakt, maar helpen de architectuur uitdrukken.”

Dom Hans wilde daar helemaal niets van weten. Zo vond hij dat de gotiek de architectonische ruimte verstopte achter beelden en pinakels. “Hij was op zoek naar de eigen ruimte van een gebouw. En die ruimte wilde hij heel duidelijk vorm geven, vooral door de juiste verhoudingen toe te passen.” Zijn ideeën zie je terugkomen in wat de Bossche school wordt genoemd, volgens Remery een niet vleitend bedoelde term. Eigenlijk ging het om de *Cursus Kerkelijke Architectuur* die Nico en Hans van der Laan na de oorlog op verzoek van de bis-

schop van Den Bosch aan architecten gaven in het kader van de wederopbouw.

Zo mooi mogelijk

De architectuur van Dom Hans is volgens Remery voor velen wat minder toegankelijk dan die van Leo en Jan. Je moet er aan wennen en sommigen wennen er nooit aan. Hij probeerde de principes van de gulden snede, gebaseerd op verhoudingen die ook in de natuur voorkomen, te vervolmaken.

Mensen, zegt Remery, zijn zich vaak niet bewust van architectuur, maar ervaren wel de effecten ervan. Als voorbeeld geeft hij het enorme Sint-Pietersplein, dat door een geraffineerde architectuur ondanks de grootte toch een gevoel van geborgenheid geeft aan bezoekers. “Dat soort dingen kom je tegen bij zowel Leo en Jan, als bij Hans en Nico. Al hebben de eersten allerlei versieringen toegepast in hun kerken, toch spreekt daarin telkens in de eerste plaats de ruimte. Dom Hans zocht juist de leegte op. Misschien wel iets te veel voor gewone parochiekerken. De gemiddelde gelovige heeft handvatten nodig om zijn geloof te beleven, heiligenbeelden, kruiswegstaties...

Dom Hans en Nico waren intellectueel ingesteld, terwijl Leo en Jan veel meer op de belevingskant zitten. Ze hadden daar geen ruzie over, maar verschilden duidelijk van inzicht. Hans en Nico waren allereerst vanuit hun verstand bezig, vader Leo en Jan meer vanuit hun intuïtie als architect. Maar over één ding waren ze het volkomen eens: als je iets bouwt, of het nu een huis, kerk, school of fabriek is, dan probeer je het zo mooi mogelijk te maken. En op zo’n manier dat mensen zich er prettig bij voelen. Dat is katholieke architectuur.” +

Michel Remery, Katholieke architectuur in de twintigste eeuw. De vier architecten van de Leidse familie Van der Laan. Uitg. Verloren, 411 pp., geb., € 39,-, ISBN 978 90 8704 707 8

Foto: KN - Jan Peeters

Winkelpand op de hoek van de Hoogstraat-Oude Rijn in Leiden uit 1925. De opdrachtgevers vonden het oorspronkelijke ontwerp van Leo en Jan te strak ten opzichte van de omliggende panden. Het bovenste gedeelte is later aangepast.

Foto: Michel Remery

Abdijskerk van Abtj Sint Benedictusberg in Vaals uit 1968, ontworpen door Dom Hans en Nico van der Laan. Ook het meubilair en de kandelaar zijn door Dom van der Laan ontworpen.

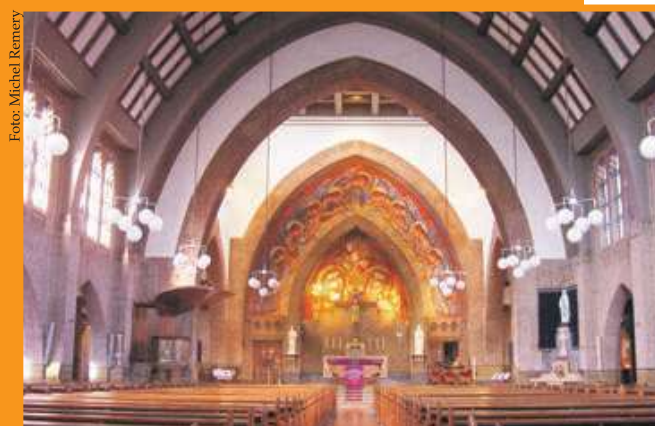

Foto: Michel Remery

Interieur van de Sint Josephkerk in Leiden uit 1925, het eerste gezamenlijke ontwerp van Leo en Jan.